

Tasa-arvon valtavirtaistaminen kehittämishjelmissä ja projekteissa

Koulutusaineisto
rahoittajaviranomaisten ja
projektitoimijoiden käyttöön

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

Vipuvoimaa
EU:lta
2007-2013

Koulutusaineiston tarkoitus

- Tämä koulutusaineisto tukee Tasa-arvon valtavirtaistaminen kehittämishjelmissä ja projekteissa –oppaan käyttöä.
- Oppaan sähköinen versio on ladattavissa seuraavilta sivuilta: www.tem.fi/valtava, www.koulutusavain.fi ja www.wom.fi
- Tässä koulutusaineistossa esitetyt sivunumerot viittaavat oppaan sivuihin.

Mitä hyötyä tasa-arvon valtavirtaistamisesta?

- Sukupuolen mukaiset tilastot ja tutkimus antavat tarkempaa tietoa hankkeiden kohderyhmistä
- Sukupuolivaikutusten arviointi auttaa kohdentamaan hankkeiden toiminnan vastaamaan entistä paremmin erilaisten kohderyhmien erilaisiin tarpeisiin ja elämäntilanteisiin
- Toiminnan laatu ja vaikuttavuus paranevat
- Kustannustehokkuus paranee
- Auttaa tunnistamaan sukupuolenmukaista jakautumista alueen koulutus- ja työelämässä sekä muita tasa-arvovajeita, jotka ovat esteitä alueen kehittymiselle
- Tuo esiin uusia alueellisen kehittämisen kohteita

Mitä on sukupuolten tasa-arvo? s.11

- Yhtäläiset oikeudet, mahdollisuudet ja velvollisuudet perheessä, työssä, politiikassa ja yhteiskunnassa sukupuolesta riippumatta
- Sukupuolten tasa-arvo koskee myös sukupuolivähemmistöjä
- Tasa-arvo ei ole samanlaisuutta
- Naiset ja miehet erilaisina tasa-arvoisia
- Ei rajoittavia kaavamaisia (stereotyyppisiä) odotuksia tytöille ja pojille/naisille ja miehille
- Naisille ja miehille tyypillisten valintojen, asioiden, kokemusten ja taitojen yhtäläinen arvostus

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus s.11

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus –käsitteiden ero perustuu seuraaviin lakeihin:

– Tasa-arvolaki:

- Sukupuolten tasa-arvo
- Syrjinnän kieltä ja tasa-arvon edistäminen
- Tasa-arvosuunnitelmat
- Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

– Yhdenvertaisuuslaki:

- Syrjintäkielto iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella
- Viranomaisten edistettävä yhdenvertaisuutta
- Yhdenvertaisuussuunnitelmat julkisella sektorilla

EU:n kaksoisstrategia

1. Tasa-arvotavoitteiset kehittämisohjelmat ja tasa-arvoprojektit
 - päätavoitteena sukupuolten tasa-arvo
2. Muut kehittämisohjelmat ja projektit
 - päätavoite muu kuin tasa-arvo
 - tasa-arvon edistäminen valtavirtaistettava kaikkiin muihinkin ohjelmiin ja projekteihin kaikissa vaiheissa

Velvoitteet tasa-arvon valtavirtaistamiseen

- YK:n Pekingin toimintaohjelma 1995 (PFA)
- EU:n perussopimus, Lissabonin sopimus
- Tasa-arvolaki 4 § (2005)
- Rakennerahasto-ohjelmat
 - ESR- ja EAKR – ohjelmat s. 36-37

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

- Tasa-arvon edistämisen strategia, jolla sukupuolinäkökulma ja tasa-arvon edistäminen sisällytetään kaikkeen toimintaan eli viedään toiminnan valtavirtaan
- Tarkastellaan asioita nais- ja miesnäkökulmista sekä sukupuoleltaan moninaisten ihmisten kannalta

Eroja naisten ja miesten välillä eri elämänalueilla

- Varallisuus ja kuluttaminen; talouselämä:
 - nuoret tytöt ja pojat erilaisia kuluttajia, tutkimusten mukaan tytöt saavat n. 20% pienempää viikkorahaa kuin pojat; naiset puuttuvat talouselämän johtopaikoilta
- Kotityöt, lastenhoito ja muu hoiva, vapaa-ajan määrä ja käyttö:
 - perhevapaiden käyttö edelleen äitien asia, samoin kotityöt, ylitöistä kieltäytyminen vaikeampaa nais- ja miesvaltaisilla aloilla (seka-aloilla helpompaa), kuitenkin miehet tekevät enemmän ylitöitä, naiset määräaikaista töitä, isien äkillisesti sairastuneen lapsen hoito helpottunut

Eroja naisten ja miesten välillä eri elämänalueilla

- Ruoka ja juoma; tupakointi; elintavat:
 - naisten tupakointi kasvussa, miesten tupakointi vähentynyt, nuoret naiset polttavat nuoria miehiä enemmän, naiset tupakoivat enemmän kaupungeissa kuin maaseudulla, miehillä ei ko. ero yhtä selkeää
- Päihteet, rikollisuus, väkivalta, prostituutio, ihmiskauppa:
 - naisten alkoholin käyttö kasvanut, silti kokonaisuudessa vähäisempää kuin miesten, suurkuluttajina miehet; prostituoituina naiset, perheväkivallan uhreina naiset, katuväkivallan miehet

Eroja naisten ja miesten välillä eri elämänalueilla

- Koulutus ja ammatit; yrittäjäyys; johtajuus :
 - Työ- ja koulutusmarkkinoiden segregatio Suomessa 4. korkein EU:ssa (voimakkaampi segregatio Virossa, Latviassa ja Slovakiassa)
 - Vain 18-20% opiskelijoista ja työntekijöistä tekniikan alalla on naisia; kun taas sosiaali- ja terveyssektorilla miesten osuus on noin 7% (ammattillinen ja amk-koulutus), nuorten perheettömien miesten työttömyys erityishaaste

Eroja naisten ja miesten välillä eri elämänaalueilla

- Koulutus ja ammatit; yrittäjäyys; johtajuus:
 - Valtion henkilöstöstä lähes puolet naisia, kuitenkin ylimmässä johdossa vain 28%
 - Alle 20% yritysten toimitusjohtajista on naisia ja naisten osuus kaikkien pörssiyhtiöiden hallituksissa on 17% (2010)
 - 33 % yrittäjistä naisia (2010) *, joista 90% palvelualoilla ja kaupassa, 10% jalostusaloilla
 - Keskimääräinen sukupuolen mukainen palkkaero on ~15-20% kaikilla sektoreilla, eläkkeellä naisen euro vielä pienempi noin 60-65 senttiä

* Kaikki toimialat

Tasa-arvon valtavirtaistaminen ohjelmatyössä s.24-

- Ohjelmatasolla sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa on kyse näkökulman sisällyttämisestä ohjelmasyklin eri vaiheisiin
- Kehittämishjelmat voivat olla tasa-arvon kannalta kahdenlaisia:
 1. Kehittämishjelmat, jotka edistävät ensisijaisesti tasa-arvoa, esimerkiksi Sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja valtavirtaistaminen (Valtava) –kehittämishjelma 2007-2013.
 2. Kehittämishjelmat, joiden kohde on jokin muu kuin tasa-arvo. Tällöin tasa-arvoa tarkastellaan syklin eri vaiheissa valtavirtaistettuna varsinaiseen sisältöön.

TYÖLLISYYS

ELÄMÄNLAATU

Ohjelmatyö: V
Kehittämistyössä
saatujen tulosten,
kokemusten ja
opitun arviointi

Strategia- ja ohjelmatyö;
I prioriteetit ja teemat

Strategia- ja ohjelmatyö;
II toteutuksen suunnittelu

TALOUDELLINEN KEHITYS

HYVINVOINTI

Tulosten ja hyvien käytäntöjen
juuruttaminen ja valtavirtais-
taminen

**SUKUPUOLI-
NÄKÖKULMAN
VALTAVIRTAISTA-
MINEN**

Projektisuunnittelun esivaihe;
tarve- ja ongelma-analyysi,
ideointi

KILPAILUKYKY

OSAAMINEN

Tulosten, hyvien käytäntöjen
ja opitun loppuarviointi ja
levittäminen

Projektitoteutus, seuranta
ja jatkuva arviointi (ml.
hyvien käytäntöjen kehittä-
minen ja arviointi)

Projektisuunnittelu

Ohjelmatyö; IV toteutuksen
seuranta, projektien
seuranta ja arviointi

Ohjelmatyö;
III käsittely- ja
rahoituspäätösprosessi

ALUEELLINEN KEHITTÄMINEN

OPPIVA ORGANISAATIO

Kuvio 2. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen projekti- ja ohjelmatyössä. Leinonen ja Haataja 2010.

Ohjelmasyklin mukaiset työvaiheet

- Tasa-arvon valtavirtaistamista helpottaa ohjelmasyklin näkeminen työvaiheina
 - Jokaisessa vaiheessa huomioidaan” pala kerrallaan” sukupuolinäkökulma ja tasa-arvon edistäminen 4 eri tarkastelutavan kautta

Alussa on arvioitava ja lisättävä suunnitteluun ja toteutuksen osallistuvien

1. tietoisuutta, ymmärrystä ja osaamista tasa-arvosta, sukupuolesta ja sen merkityksestä

Osaamistason ja lisätiedon tarpeen selvittyä, tarkastelun kohteena ovat ohjelman

2. tavoitteet, kärkiteemat, toimenpiteet ja osallistuvat tahot sukupuoli- ja tasa-arvotiedon valossa

Ohjelmasyklin mukaiset työvaiheet

Jotta hankittu osaaminen valtavirtaistuu kaikkien käytännöksi, tulee toteuttaa

3. Ohjeistus ja tiedottaminen tasa-arvotavoitteista ja keinoista kaikille osallisille

Ohjelmatyön nykyiset toimintatavat eivät välttämättä taivu itsellään tasa-arvon valtavirtaistamiseen. Siksi on tarpeellista suunnitella ja toteuttaa

4. Erillisiä toimenpiteitä, joilla osallisia ohjataan ja harjaannutetaan ottamaan sukupuoli huomioon sisältötyössä

Tasa-arvon valtavirtaistaminen projektien toiminnassa

- Toteutetaan projektien toiminnan kaikissa vaiheissa
- Avainkohta = arviointi, onko sukupuolinäkökulmalla merkitystä projektissa
- Tavoitteena ei ole sukupuolineutraalisuus (s.12), vaan sukupuolitietoisuus

KUVIO 3: Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen projektin elinkaaren kaikkiin vaiheisiin. Mustakallio ja Tanhua 2011.

Onko sukupuolinäkökulmalla merkitystä projektin toiminnalle?

- Sukupuolinäkökulman merkityksen arvioinnin **avainvaihe** on projektin lähtökohdan, ratkaistavan ongelman ja toimintaympäristön arviointi sukupuolinäkökulmasta
- Kysymyslistat arvioinnin avuksi s. 40 - 41, 45 - 46

Arvioi, onko sukupuolinäkökulmalla merkitystä projektin toiminnalle s. 40-41

- Minkälainen on projektissa ratkaistava ongelma ja toimintaympäristö eri sukupuolten kannalta
- Kohdistuvatko projektin suunnitellut toimenpiteet tai vaikutukset ihmisiin?
- Onko sukupuolten välillä merkittäviä eroja projektin kohteena olevassa toiminnassa?
- Mikä on eri sukupuolten osuus projektin suunnitelluissa kohderyhmissä?
- Tarvitaanko sukupuolittain erilaisia toimenpiteitä, jotta projektille suunnitellut tavoitteet saavutetaan?
- Kohdistuvatko projektin suunnitellut toimenpiteet eri tavalla eri sukupuoliin ja onko niillä erilaiset vaikutukset eri sukupuolten kannalta?

Vastauksia, jotka eivät riitä

- ”Projekti on sukupuolineutraali, koska toimenpiteet kohdistuvat molempiin sukupuoliin.”
- ”Projekti on sukupuolineutraali, koska kohderyhmissä on sekä miehiä että naisia.”
- ”Projekti on sukupuolineutraali, koska molemmat sukupuoli voivat yhtäläisellä osallistua toimintoihin.”

Edellä olevia lauseita käytetään usein myös perusteluna sille, että projekti edistäisi sukupuolten tasa-arvoa. Se ei riitä.

Avaintehävät tasa-arvon valtavirtaistamisessa

1. **Tiedonhankinta** sukupuolinäkökulmasta ja tasa-arvon toteutumisesta projektin kohdealueella.
2. **Konkreettinen arviointi tiedon pohjalta** ratkaistavasta ongelmasta, toiminta-alueesta, tavoitteista ja kohderyhmistä sukupuolinäkökulmasta ja tasa-arvon kannalta.

Oppaan tarkistuslistat

- Opas sisältää tarkistuslistat:
- Rahoittajalle s. 38
 - Projektin suunnittelijalle s. 39
 - Kysymyslistat arviointiin sukupuolinäkökulmasta projektin eri vaiheissa

Lisätietoja

Näitä materiaaleja koskeviin kysymyksiin vastaavat

Kehittämisjohtaja Marja-Leena Haataja, KoulutusAvain Oy
marja-leena.haataja@koulutusavain.fi

Tasa-arvokonsultti Sinikka Mustakallio, WoM Oy
sinikka.mustakallio@wom.fi